

Kranjska čebela in čebelarji družine Rothschütz

Jubilej opisa kranjske čebele Ob 150. obletnici ustanovitve prvega Kranjskega trgovskega čebelnjaka na gradu Podsmreka pri Višnji Gori

Letos februarja mineva 150 let od ustanovitve prvega Kranjskega trgovskega čebelnjaka na gradu Podsmreka pri Višnji Gori. Ustanovili so ga čebelarji družine Rothschütz z baronom Emilom na čelu. Na široko so odprli trgovino s kranjsko čebelo in neposredno vplivali na ohranjanje njene čistosti.

DR. ANDREJ ŠALEHAR,
ZASL. PROF.
Biotehniška fakulteta,
Univerza v Ljubljani

To je bil čas prvega podrobnega opisa in poimenovanja kranjske čebele, njenega širjenja po Evropi in svetu, priznanja, in kar je najpomembnejše, vpisa kot samostojne podvrste v zoološko sistemsko medonosno čebelo – *Apis mellifera carnica*, Pollmann 1879.

Pomen članka iz Dolenjske

Leta 1856 je dr. Philip Rothschütz kupil graščino Nova vas pri Radečah, kjer je bil tudi čebelnjak. Opazil je, da so te čebele po zunanosti in lastnostih drugačne od nemških, ki jih je poznal. V tedaj vodilni čebelarji reviji *Bienenzeitung* je leta 1857 objavil članek *Aus Unterkrain (iz Dolenjske)*, v katerem je te čebele opisal in jih ponudil nemškemu čebelarjem. Uredništvo jo je v prispisu poimenovalo *Die Krain'sche Biene* (kranjska čebela). To je prvi podoben opis kranjske čebele.

Članek je vzbudil pri čebelarjih, še posebej nemških, veliko zanimanja za našo kranjsko čebelo. Raziskava objav o kranjski čebeli med letoma 1857 in 1879, od poimenovanja do priznanja, je potrdila, da ta članek začne številne objave (skupaj jih je bilo 165) o preizkusih kranjske čebele v različnih evropskih deželah.

Številni so menili, da so kranjske čebele pravzaprav italijanske. Po morfoloških lastnostih bi jim morda lahko v nekaterih prime-

rih celo delno pritrdili, ker so se populacije kranjske in italijanske čebele mešale tudi tedaj. Vendar so za naše kranjske čebele značilne še številne druge lastnosti: mirnost, pridnost, krotkost, zgodnja in pogosta rojivost ter donosnost, ki so jih kmalu spoznali in potrdili številni čebelarji v tujini ter o tem pisali v svojih objavah.

Objava članka *Aus Unterkrain* je pomembna za celotno kranjsko čebelarstvo, ker je to začetek cvetoče trgovine s kranjsko čebelo v drugi polovici 19. stoletja. Vpeljal jo je dr. Philipp Rothschütz in z velikim uspehom nadaljeval njegov sin Emil. Pridružili so se še številni drugi kranjski čebelarji, med njimi graščak Franc Langer iz Poganic pri Novem mestu (1870) in Mihael Ambrožič iz Mojstrane

pri Dovjem (1872). Vsa pozornost je bila usmerjena na našo domačo kranjsko čebelo.

Prvi Kranjski trgovski čebelnjak

Velike zasluge za širitev in uveljavitev kranjske čebele ima še posebej Emil Rothschütz, ki je bil zelo razgledan in izobražen na področju čebelarstva. Njegovi knjigi o čebelarstvu iz leta 1875 je dodana bibliografija tedanjega čebelarstva slovska po letu 1850 – naštetih je 129 knjig in 14 serijskih publikacij. 56 knjig iz njegove knjižnice hrani čebelarstva knjižnica Janeza Golničnika.

Leta 1866 se je Emil z družino preselil na grad Podsmreka pri Višnji Gori (podedovala ga je njegova žena grofica Antonija Lichtenberg). Kakor sam piše, je leta 1868 tudi na pobudo občnega zbora moravsko-slovenskega čebelarstva združenja in njegovega predsednika dr. Žiwanskega, ki je sam čebelaril s kranjsko čebelo, ustanovil na gradu Podsmreka Krainer Handelsbiene-stand, Kranjski trgovski čebelnjak. Tako so Rothschützi na široko odprli trgovino s kranjskimi čebelami in čebelarstvo opremo ter prispevali k širjenju kranjske čebele v Evropi in svetu.

Na površini 300 kvadratnih metrov so na gradu Podsmreka postavili čebelnjake z več kot tisoč panji. Izboljšali so stare in izumili nove panje, izdelovali čebelarstvo opremo in potrebščine v lastnih mizarških in kleparskih delavnicah (zaposlenih je bilo okoli 35 delavcev).

Po svetu so razposlali več kot sto tisoč živih panjev s kranjsko čebelo. Kranjske čebele so gojili in veliko nakupovali na tedanjih čebelarstev sejmih v Kranju in Studencu pri lgu, pri čebelarju Porenti v Bohinju, v Kanalski in Zgorajski dolini, po Dolenjskem in drugod po Sloveniji, kjer so gojili čisto kranjsko čebelo.

Vpis v zoološko sistematiko

Emilu Rothschützu je čebelarstvo znanje omogočalo, da je o kranjski čebeli napisal številne in poglobljene strokovne objave ter tako odločilno prispeval k njenemu priznanju. Med drugim je sodeloval z docentom za čebelarstvo dr. Augustom Pollmannom na kmetijski akademiji v Poppelsdorfu, ki je zapisal: Najlepše kranjske čebele pošilja baron Rothschütz. Znanstveno ime za kranjsko čebelo *Apis mellifica carnica* je bilo prvič zapisano leta 1875 v prvi Poll-

mannovi knjigi, še obširneje pa jo je predstavil v svoji drugi knjigi leta 1879. Takrat je bila kranjska čebela dokončno priznana in kot podvrsta vpisana v zoološko sistematiko medonosnih čebel. Njeno zdajšnje znanstveno ime je *Apis mellifera carnica*, Pollmann 1879.

Vloga Emila Rothschütza pri Kranjski kmetijski družbi

Emil Rothschütz je bil izvoljen za rednega člana Kranjske kmetijske družbe 22. novembra 1865. Družbo je zastopal na tujih in domačih razstavah čebelarstvo opreme in kranjskih čebel ter na čebelarstvih zborovanjih. Med drugim v Salzburgu septembra 1872, kjer je bila na njegovo pobudo sprejeta posebna peticija, kako naj država spodbuja in pospešuje čebelarstvo. Prejel je številna priznanja in odlikovanja, tudi na svetovnih razstavah na Dunaju leta 1873 in Parizu leta 1878. Njegov je tudi predlog družbi za premije ljudskim učiteljem čebelarjem.

Skupaj z duhovnikom Josipom Jeričem ter posestnikom in odvetnikom dr. Razlagom je bil pobudnik in soustanovitelj kranjskega društva za umno čebelarstvo. Društvu, ustanovljenemu 30. julija 1873, je predsedoval prvi dve leti.

Spominska plošča in kip Emila Rothschütza/Rožiča/Ravenegg na mestni hiši v Višnji Gori, odkrita leta 2011. FOTO ANDREJ ŠALEHAR

V letih 1890–1893 je družina čebelarjev Rothschütz na gradu Podsmreka pri Višnji Gori v samozaložbi izdajala revijo *Imkers Rundschau*. Pomembna je še njihova druga publicistična dejavnost. V njihovo bibliografijo je uvrščeno 21 monografij in tiskov (skupaj s ponatisi) in 177 objav v periodičnih publikacijah (*Bienenzeitung*, *Slovenska čebela*, *Die Krainer Biene*, *Imkers Rundschau* in druge serijske publikacije). Odkrita so bila tudi malo znana dela (*Berichte über Krainer Biene ... – Poročila o kranjski čebeli ...*).

Posebno brošuro *Imkers Rundschau* naj bi izdajali enkrat na leto, a se ni najdena. Po bibliografskih podatkih na ohranjenih prodajnih katalogih sodimo, da so jih čebelarji družine Rothschütz izdajali po letu 1866 vsako leto, kdaj tudi četrtletno ter še v drugih jezikih.

Ne le čebele, tudi krompir

Čebelarji družine Rothschütz, ki so bili med drugim umni kmetovalci (Rothschützova sorta krompirja), imajo pionirski vlogi pri poimenovanju, uveljavitvi, širjenju in priznanju kranjske čebele. So začelniki trgovine s kranjsko čebelo in tako so neposredno vplivali na ohranjanje njene čistosti.

Njihova zasluga je strokovna in vsestranska popularizacija kranjske čebele ter posredovanje genskega materiala, na podlagi katerega je bila naša čebela prepoznana in vpisana v zoološko sistematiko medonosnih čebel kot samostojna podvrsta *Apis mellifera carnica*, Pollmann 1879. Njena tipska lokaliteta je Kranjska, torej zdajšnja Slovenija. Najzaslužnejši je Emil Rothschütz, ki bi ga lahko imenovali oče kranjske čebele.

Naslovnica prve številke revije *Slovenska čebela* iz januarja 1873

- Članek iz Dolenjske, objavljen leta 1857, je svetu predstavil kranjsko čebelo.
- Znanstveno ime *Apis mellifica carnica* je bilo prvič zapisano leta 1875 v knjigi Augusta Pollmanna.
- Kranjsko društvo za umno čebelarstvo je bilo ustanovljeno leta 1873.
- V 19. stoletju so s Podsmreke po svetu razposlali več kot sto tisoč živih panjev s kranjsko čebelo.